

P. A. BORUM
PROF. DR. JUR.
EILERSVEJ 17

JURIDISK FORENINGS AARBOG

FOR

VINTEREN 1940—41

TRYKT SOM MANUSKRIFT TIL BRUG FOR
FORENINGENS MEDLEMMER

KØBENHAVN

NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKJÆR)

1941

P. A. BORUM
PROF. DR. JUR.
BILDERGÅDE 17

INDHOLD.

Foreningen	5
<i>Ernst Andersen</i> : Pantprivilegier i fast Ejendom.....	6
<i>Birger Ekeberg</i> : Några straffrättsliga problem på för- møgenhetsbrottens område	7
<i>Hans Topsøe-Jensen</i> : Børnelovene i Praksis.....	8
<i>Henry Ussing</i> : Forpligtelser i fremmed Mønt under den nyeste Tids Forhold	11
<i>Sven Clausen</i> : Lovspråg og Språgløve	12

Møderne er refereret af Landsretssagfører Bent Jacobsen.

FORENINGEN.

Den aarlige Generalforsamling afholdtes Onsdag den 16. Oktober 1940 i Odd-Fellow Palæet. Overretssagfører *Niels Olesen* valgtes til Dirigent og gav Ordet til Højesteretssagfører *N. J. Gorrissen*, der aflagde Beretning og Regnskab.

Medlemstallet, der den 1. September 1939 var 560, havde været stigende og var den 1. September 1940 567.

Han omtalte de i Aarets Løb afholdte seks Foredrag og gennemgik Regnskabet for 1939—40, der var revideret af Foreningens Revisor, Landsdommer *Victor Hansen*; Beholdningen var ved Aarets Begyndelse 7810 Kr. 18 Øre og ved Aarets Afslutning 5290 Kr. 87 Øre. Foreningen havde til de nordiske Juristmøders Finlandsindsamling ydet et Bidrag paa 2500 Kr.

Beretningen blev taget til Efterretning og Regnskabet godkendt.

Højesteretsdommer *A. D. Bentzon* ønskede ikke Genvalg til Bestyrelsen. De øvrige Bestyrelsesmedlemmer blev genvalgt. Nyvalgt blev Landsdommer *Jørgen Jensen*. — Bestyrelsen bestaar herefter af:

Professor, Dr. jur. *Henry Ussing*, Formand,
Højesteretsdommer *Jesper Simonsen*,
Højesteretssagfører *Ø. Ahnfelt-Rønne*,
Højesteretssagfører *Karsten Meyer*,
Professor, Dr. jur. *O. A. Borum*,
Direktør i »Bikuben« *Johs. Faurholt*,
Statsadvokat *O. Schlegel*,
Højesteretssagfører *N. J. Gorrissen*,
Byretsdommer, Frøken *Karen Johnsen*,
Byretsdommer, Dr. jur. *Erwin Munch-Petersen*,
Landsretssagfører *Erik Petri*,
Sekretær i Justitsministeriet *Hans Topsøe-Jensen* og
Landsdommer *Jørgen Jensen*.

Foreningens Revisor, Landsdommer *Victor Hansen*, blev genvalgt.

PANTEPRIVILEGIER I FAST EJENDOM.

(Foredrag af Fuldmægtig i Indenrigsministeriet, Dr. jur. *Ernst Andersen*
den 16. Oktober 1940).

Foredraget udelades her, da det er trykt i Ugeskrift for Retsvæsen 1941 B. S. 1.

NÅGRA STRAFFRÄTTSLIGA PROBLEM
PÅ FÖRMÖGENHETSBRÖTTENS OMRÅDE.

(Foredrag af Presidenten i Kgl. Svea Hovrätt *Birger Ekeberg* den 13. Novbr. 1940).

Efter Foredragsholderens Ønske udelades Foredraget.

BØRNELOVENE I PRAKSIS.

(Foredrag af Sekretær i Justitsministeriet *Hans Topsøe-Jensen* den 10. Febr. 1941).

Foredraget udelades her, da det er trykt i Ugeskrift for Retsvæsen 1941 B. S. 81.

D i s k u s s i o n :

Byretsdommer, Frøken *Karen Johnsen* mente i Modsætning til Indlederen, at Partsed i visse Tilfælde er velegnet som Grundlag for en Faderskabsdom, f. Eks. i de Tilfælde hvor Manden er død, og Moderens Forklaring ikke er særlig bestyrket.

Det er naturligt, at Faderskab ikke fastslaaes, naar det oplyses, at Moderen, der ikke vides at have haft andet Forhold i Avlingstiden, før denne har haft adskillige løse Forbindelser. Derimod er det vanskeligt at se, hvorfor Oplysning om løse Forbindelser efter Avlingstiden skal have Betydning i denne Henseende.

Medens man i Sager om Børn uden for Ægteskab i Almindelighed kan naa til tilfredsstillende Resultater, kan pater est-Reglen, saaledes som den efter nuværende Praksis maa forstaaes, føre til Urimeligheder. Naar et Ægteskab opløses ved Skilsmisse paa Grund af Hustruens Ægteskabsbrud, naar Ægtefællerne er enige om, at Barnet ikke er deres, idet de ikke har haft Samleje i Avlingstiden, og naar den Tredjemand, med hvem Moderen agter at indgaa Ægteskab, erkender, at Barnet er hans, saa kan de i Sagen implicerede ikke forstaa, at det, fordi Ægtefællerne i Avlingstiden har haft fælles Lejlighed, ved Dommen maa statueres, at Ægteemanden er Fader til Barnet. Den nuværende strenge Praksis paa dette Omraade burde lempes noget.

Dommer *Svedstrup* advarede mod at lægge for megen Vægt paa, at der i København ifølge Statistiken er saa mange flere Fædre og enkelte bidragspligtige end i det øvrige Land. Dette beror sikkert i høj Grad paa, at mange, der burde være dømt som bidragspligtige, slipper fri i København paa Grund af den lettere Adgang til der at bevare Anonymiteten.

Det er en Mangel, at Faderskab kan bero paa en Anerkendelse for Politimesteren, idet Blodtypeundersøgelsen, der burde være obligatorisk, herved udelukkes. Naar en Sag, der synes at kunne sluttet med en Anerkendelse, af en eller anden tilfældig Grund henvises til Domstolene, viser det sig ofte efter Blodtypeundersøgelsen, at Faderskab er udelukket.

Cand. jur. Fru *Vera Skalts* oplyste, at der af Mødrehjælpsinstitutionen i København i Aaret 1939 er ydet et Beløb paa 42.000 Kr. som Forskud til Mødrene i Overgangstiden, indtil Sagen er afgjort. Herved er det af Indlederen rejste Problem vel i hvert Fald delvis løst og formentlig paa en noget mere betryggende Maade end ved den foreslaaede ubetingede Udfærdigelse af Bidragsresolution til alle Børn uden for Ægteskab. Mødrehjælpen udøver nemlig et vist Skøn før Forskudet udbetales, dels over Andragerens Trang og dels over Muligheden for Sagens Gennemførelse.

Reglerne i Lov om offentlig Forsorg burde have været ændret i nøjere Overensstemmelse med Børnelovene. Dette gælder navnlig § 235 om forskudsvis Udbetaling til Dækning af Udgifterne ved Fødslen og Moderens Underhold før og efter denne.

Landsretssagfører *Federspiel* fremhævede, at de ved Børnelovene indførte — formentlig upaakrævede — Regler om Barnets Arveret og Ret til Faderens Navn medfører Fare for baade falsk Forklaring og Pengeafpresning.

Bortset fra Reglen i Lov om Børn uden for Ægteskab § 11 indeholder Lovene ikke internationalprivatretnlige Regler. I Analogi af Reglen om Ægtebørn, for hvilke ifølge den almindelige Opfattelse det Lands Retsorden er afgørende, der regulerer Forholdet mellem Forældrene, er der Mulighed for at anvende Lovgivningen baade i Faderens og Moderens Domicilland. Det sidste

synes dog paa Grund af Barnets særlige Tilknytning til dette Land at være det naturligste.

Dommer *Heide-Jørgensen* bemærkede, at Garantien mod de nævnte Misbrug laa i Domstolenes Forsigtighed med at fastslaa Faderskab. Der kræves hertil mere end en løs Forbindelse. Dette er forudsat i Lov om Børn uden for Ægteskab § 14 Stk. 1 i Slutningen, en Regel som Domstolene lægger en Del Vægt paa.

Landsdommer *Gøtzsche* mente i Modsætning til Indlederen ikke, at der var Trang til, at flere Landsrets- og Højesteretsdomme paa dette Omraade blev trykt. Afgørelsen beror i saa høj Grad paa et konkret Skøn navnlig over Moderens Troværdighed, at Præjudikater vil være uden større Betydning.

FORPLIGTELSE I FREMMED MØNT
UNDER DEN NYESTE TIDS FORHOLD.

(Foredrag af Professor, Dr. jur. *Henry Ussing* den 10. Marts 1941).

Fordraget udelades her, da det er trykt i Ugeskrift for Retsvæsen 1941 B. S. 127.

P. A. BORUM
PROF. DR. JUR.
DIDERØVEJ 17

LOVSPRÅG OG SPRÅGLOV.

(Foredrag af Dr. jur. *Sven Clausen* den 25. April 1941).

Man kan finde at emnet er noget fjernt i en juridisk forening. Jeg er ikke fri for at kjende mig lidt brødetynget ved tanken om denne indvending, — men hvad gjør man, når man er gjenstand for bebrejdelser? Man søger et fortilfælde. Man prøver at skyde sig ind under større navnes autoritet. Så vil jeg da også begynde ikke med et alibi — men snarere med et alii. Der har været godtfolk för som har fundet en naturlig forbindelse mellem *jura en* og *språget*.

Således siger Rasmus Kristian Rask ligefrem i sin vejledning til det islandske eller gamle nordiske språk, fortalen p. XI at islandsken »er ikke mindre nödvendig til grundig dansk lovkyn-dighed,« — og han udvikler nærmere at »de gamle danske love vil man uden kundskap i dette språk enten forgjæves eller endog med et slags fare tage i hånden, da ukyndighed i konstruktionen og misforstand av ordene enten må lede til slet ingen mening eller som oftest til en aldeles vrang og vildfarende«. Ja han vil endog hævde at islandsken synes dem »uundværlig som blot indskrænke sig til at forstå de nu gjældende love. Der forekommer nemlig i disse mangfoldige ord, til hvis rette forstand islandsken er umiste-lig, og som av mangel på denne kundskap ikke sjælden have været misforståede«.

Kongslev siger i sin Privatret at »vart gamle nordiske språk bör især være en dansk jurist anbefalet. Uden dette kan han ikke læse våre loves allerældste kilder, ikke selv dömmе om disse og ikke forstå dem, som vil lære ham det. Uden dette indser han

næppe engang de nærmeste kilder eller fejlene i avtrykningen«
o. s. v.

Også Kofod Ancher og Schlegel fororder det gamle språk som et av de viktigste hjelpemidler til en sund og grundig innsikt i de (da) gjældende landslove.

Imidlertid kan man jo ikke nækte at der er en kjendelig adskjel. Eet er at anbefale språkstudier som et hjelpemiddel til rettens erkjendelse og lovens tolkning, et andet at ville omvendt nytte lovene og retslivet som et hjelpemiddel for fremtidig språkutvikling i en bestemt önsket retning. At språget er rettens tjener har man endelig set og vidst för, — men kan man også omvendt gjøre retten til språkets tjener? Det er sagen.

Först må man da spørge: Hvorfor ikke? Hvorfor skulde retten ikke tjene hvad der er godt og nyttigt. Grænserne for rettens område ligger jo ingenlunde fast. Hvad eet skede finder er retsordenen uvedkommende vil i et andet skede og andetsteds være lovens hovedgjenstand. Det er således en kjendt sag at straffen i sin tid har været retsordenen uvedkommende; senere har man ment at netop strafferetsplejen var noget av det bærende i en retlig ordning. På en anden tid har man ment at retsordenen navnlig ikke kunde blande sig i spørsmålet om arbeidskjöp; i en senere tid tycker man at logsamlingen hovedsagelig rör sig om dette emne. Også har der været tider da retsordenen mente sig indstiftet först og fremmest i det syfte at holde medborgerne fast ved den rette tro. Led og kjed av de excesser som herav fulgte har en senere tid slået fast at borgernes religion netop *ikke* er noget retligt spørsmål. — Grænserne er således endog meget elastiske og der er på forhånd intet urimeligt i at retten skulde fæste sit blik på den språglige udvikling såfremt retten fandt at der her var en passende gjenstand for normalisering i livets tjeneste, hvilket (efter min mening) netop er retsordenens kjærne.

Inidlertid: retsordenens tendens er jo konservativ; man kan derfor, så længe man vil, plædere det berettigede i at udstrække rettens arm til dette område — det er og blir en vægtig indvending at det ikke er gjort för. Men samtidig blir det jo et vigtigt argument dersom man kan pavise at det netop *er* gjort för. — Vi skal derfor söge opregne nogle eksempler på at det *offentlige* — omend tövende som det sömmer sig retten — allerede har börjet vove sig ind på dette område.

Med hensyn til et slikt punkt som retskrivningen har det uden tvivl i tidligere tid været den alm. opfatning at det var aldeles en privatsag.

En rundskrivelse av 9. avgust 1871 fra ministeriet for kirke- og undervisningsvæsenet er ikke kommet længere end til at udtale sin erkjendelse av at »den gjæring, hvori retsskrivningsspørmålet for tiden befinder sig, indeholder en stærk opfordring til at gjöre nogle positive skridt for at opnå større sikkerhed og ensartethed,« hvorhos ministeriet fororder en tilslutning til »den fra et antal mænd (H. N. Clausen og flere) under 21. juni 1870 fremkomne udtalelse om hvad der efter de senest om dette anliggende i Stockholm förte forhandlinger synes strax at kunne optages som regel«.

— Endnu mere forbeholden er en anden rundskrivelse av 21. februar 1872 til samtlige skoledirektioner og seminariedirektioner. Ministeriet udtaler her at det »*har troet til en vis grad* at burde medvirke til, at man ved undervisningen i landets offentlige skoler og undervisningsanstalter imødekommer de bestræbelser, der i de siste år har gjort sig gjældende for *noget* at råde bod på den mere og mere fremtrædende forskjellighed i reglerne for dansk retskrivning«.

Som man ser er det tövende og med mindst 2 forbehold ministeriet blander sig i sagen på dette tidspunkt i 1872.

Först en ministeriel bekjendtgjörelse av 7. juni 1889 gir en systematisk samling av retskrivningsregler og et bestemt påbud om deres »nöje« efterlevelse i alle offentlige skoler og seminarier samt i alle de privatskoler, der har ret til at avholde avgangs-

examen til universitetet eller almindelig forberedelsesexamen o. s. v. — Alle skolebøger skal i fremtiden trykkes med den her befalede retskrivning.

Ser man på denne udvikling fra et *juridisk* synpunkt så avspejler den klart en udvikling i retning av at retskrivningsspørmålet blir et fænomen som vedkommer det offentlige og hvori det offentlige blander sig med de midler, som står til rådighed.

I 1916 er man nået et steg videre idet ministeriet gjør sin godkjendelse av fremtidige udgaver av Såbyes ordbog avhængig av at den optager en av ministeriet godkjendt retskrivningsvejledning og av at der ikke *foretages ændringer i ords skrivemåde uden ministeriets samtykke*.

Endelig kommer så i 1920 det av undervisningsministeriet nedsatte stående retskrivningsudvalg, hvis myndighed er fastsat (14. april 1920) således at det skal *gjøre indstilling til ministeriet* vedrørende alle større og principielle retskrivningsspørmål.

Hermed er en udvikling fuldendt. Staten har taget sagen i sin hånd. — Retskrivningen har — om man så tør sige — gået fra et liberalistisk stade over til et kommunistisk på lignende vis som jernvejstrafik og straf.

Dernæst kan man fremhæve at det offentlige jo ikke er aldeles ukjendt med at definere gloser, gi dem et bestemt ønsket indhold ved et maktspråk. Herpå skal fremføres nogle eksempler.

Lov ²¹/₅ 1935 om tilsyn med pensionskasser siger i sin § 2:

»Som betegnelse for de i § 1 omhandlede foreninger, sammenlutninger eller pensionstilsagn skal anvendes ordet »pensionskasse«.«

Her påbyder loven altså ligefrem anvendelsen av et bestemt ord.

Fra Gældsbrevsloven kan nævnes § 4:

»Gældsbreve, der fremtræder som led i en sammenhørende udgivelse av et større antal gældsbreve med fælles text (massegældsbreve) —«

— og vel også § 11 —

»Reglerne i dette kapitel kommer til anvendelse på omsætningsgældsbreve.

Omsætningsgældsbreve er. (o. s. v.)«

Lov No 563 1940 om istandsættelse av bygninger på landet: § 3:

»Ved panteværdien forstås jordens og bygningernes skyldværdi plus den ved formuebeskatningen ansatte værdi av besætning og inventar.«

Stundom har man gjennom lovspråget indført *et* ord i stedet for et andet. Det er vanskelig at finde nogen prinsipper i dette, dog ser det ud som om man kan kjende 3 strømninger.

I. En vis purisme gjør sig øjensynlig gjældende av og til, således når en lov taler om söväret (for marinen) eller forplejningskorpset (for intendanturen), vurdering (for taxation), forsikring (for assurance). Personlig kan jeg ikke se noget videre fortjenstfuldt ved dette, medmindre man derved tilvejebringer overensstemmelse med benævnelsen i det övrige Norden. Gjör man ikke dette, *da er det faktisk fra et nordisk synpunkt bedre at holde fast ved det latinske navn end at lage et hjemmestrikket dansk separat*, — thi det latinske vil dog forstås i vide kredse blandt svenskere og nordmænd ud fra kjendskap til engelsk, fransk, spansk, italiensk eller latin.

II. Dernæst skyldes det sikkert ofte honnet ambition, når loven ombytter een glose med en anden. Her må vi nævne slige gloser som officiant (for underofficer), medhjælper (for tyende), kommuneskole (for almueskole).

Man vil se at denne tendens kan komme til at stöde sammen med den förstnævnte, idet det fremmedartede ofte vil lyde finere i de bredere lag. —

III. Endelig stræver loven øjensynlig stundom efter at komme av med ord, som har fået en odiös klang. På sådant sæt har vel loven villet skille sig av med ordene: uækte börn og tukthus.

Naturligvis lykkes disse lovens bestræbelser ikke altid. Stuver av slike gamle institutionelle gloser vil bli hængende i talemåder. Til eksempel blir man vel ved at sige: læst og påskrevet, skjönt der nu lyses og ikke læses. Ord som prokuratorknep, tiggerstaven, kancellistil, assurancesvig lever også videre i hvert fald nogen tid som minde om forladte institutionelle gloser eller ligefrem om forladte institutioner. —

Som kjendt er har man også eksempler på at loven kan ændre en gloses *form*. Således har jo tinglysningensloven ændret tinglæsning til tinglysning, en ændring som er slået aldeles igjennem og som ikke — mig kjendt — har fremkaldt videre protest. Under forhandlingerne om kunstmör blev det hævdet at formen: margariner var mere i overensstemmelse med dansk måltone end den hidtil anvendte form: margarin.

Der er dernæst eksempler på at lovgivningen har kunnet fjerne ord fra *språget* derved at det har blett fjernet fra *loven*. Således anvendte man i midten av forrige hundredår glosen: armé ej blott tjenstligt, men endog i poesi. Til eksempel findes det jo i Heibergs Gadeviser, hvor det hedder:

I morgen til *arméen*,
i dag til favnetag,
i morgen bliver meget
forskellig fra i dag. —

Hærloven av 1867 gik imidlertid av puristisk skjel over til glosen: *hær* og dermed hade ordet armé set sine bedste dage på dansk. Da salvation army senere kom til landet fik den følgelig navnet Frelsens Hær, medens den i Sverige blev kaldt frälsningsarméen, efterdi man der hade beholdt glosen: *armé*. Denne lille forbistring i de nordiske språk er således praktisk talt indført ved lov. (Den næste lov om dette emne her i landet blir uden tvivl en lov om værnemakten; dette være sagt i parentes). —

Lettere endnu er det for loven at avskaffe mere *tekniske* benævnelser. Således har tinglysningensloven gjort det av med navne som: realregister samt skjöde- og panteprotokol. Fast loven ved sin ikrafttræden fandt en indexcereret stap, som i årevis hade sagt: realregister mindst 10 gange daglig. — og skjönt denne stap

aldeles sikkert tør siges at ha været språglig konservativ og vrangvillig overfor navneændringer, så var dog de gamle benævnelser som blæst bort i løpet av kort tid. — Gloserne byfoged og herredsfoged er også forsvundet med mærkelig hast efter at være udeladt av retsplejeloven. Glosen prokurator, som blev udeladt av sagførerloven i 1868, holdt sig i nogen tid, men av den gode grund at der jo længe fandtes folk som faktisk var prokuratorer. Det var altså ikke mere mærkeligt end det er, at man endnu anvender glosen: overretssagfører.

Men også bortset fra de fald, hvor loven ligefrem definerer et ord, eller med overlæg skaper en glose, ændrer den eller sætter den ud av omlöp — har lovgivningen indflydelse på språget, derved at lovtæxten sanktionerer en benævnelse på et nyt begrep. Ser man lovsamlingen igjennem med språgsprøsmålet for øje, vil man vist finde at lovgivningens språgingflydelse ad denne vej er større end man hade tænkt sig.

Jeg skal nu tillade mig at nævne en rad gloser, om hvilke man med de nys nævnte erfaringer in mente tør sige at lovgivningen har ansvar for dem forsåvidt som en anden benævnelse kunde ha været kurserende såfremt loven i sin tid hade valgt en anden glose for vedkommende fænomen. Disse gloser er naturligvis oftest av hvad man kan kalde institutionel art.

Kreditforening — valutacentral — serie — aveling — sygekasse — sygehus — sparekasse — aktieselskab — arbejdsløsheds-kasse — rigsdag — landsting — folketing — forholdstalsvalg — departementchef — reglement — livsforsikringsvirksomhed — sundhedsvedtægt — ulykkesforsikring — tillægsbevilning — forplejningskorps — mobilisering — almenskoler (gymnasie) — børnehjem — stærkstrømsanlæg — kødkontrol — dagpenge — undervandsbåd — alderdomsunderstøttelse — sporvejslinje — jernbane (jernvej?) — dampfartøjer — synsmænd — landökonomiske forskudsforeninger — beværterlov — realexamen — privatister — personbanegård — retspleje — rigshospital — tarif — rigsdagssamling — regulativ — sindssygeanstalter — fyrvæsen — meteorologisk institut — offentlig forsorg — tjenestalder — folkeskolen — styrelse av kolonier i Grönland — felttillæg — landökonomiske statskonsulenter — arbejdsløshed — strafanstalt

— stempelpapirforvaltning — rigsarkivet — varemærker — elevatorer og hejseværker.

Der er en del mere specielle fald, hvor loven blander sig i det språglige. Ved navneforandringsloven lægges der således vægt på ikke at støde mod dansk språgtone. Ordene krone og öre som navn på mønter er uden tvivl indført ved lov. Det offentlige blander sig nu også i stednavnene, end ikke dagens timer er i fred: det som tidligere hed 7 hedder nu i sommertiden 6 — ifølge offentligt tiltag og timenavnene fra 13 til 24 er ejheller naturvøxt.

Lov om indførelse av det metriske system for mål og vækt no 124 — $\frac{1}{5}$ 1907 § 3 — siger:

»For de forskellige mål og vækt gælder følgende enheder og benævnelser.«

»Det kan ved kgl. anordning fastsættes, hvilke forkortede betegnelser, der bliver at anvende for de — — — omhandlede enheder og benævnelser.«

Man kan nu spørge, om der ikke har været gjort forsøg på bevidst at nytte denne lovgivningens sprogskapende evne i et bestemt syfte.

Det har der naturligvis, men disse forsøg har mest gået i puristisk retning, altså dels siktet udelukkende efter snævre lokalpatriotiske danske hensyn, dels lagt hovedvægten på ordenes oprindelse.

Her skal omtales 3 forsøg.

1. *Orla Lehmann* foretog en del ændringer i Monrads udkast til Grundloven. Det kan således nævnes at hvor

Monrad har:	retter Lehmann til:
kamrene	rigsdagen
session	rigsdagssamling
konstituere	sætte — § 47
budget	finanslov § 47
regulativ	forretningsorden
pluralitet	flertal

petition	andragende § 62
suspendere	foreløbigen forbyde § 85
autoriteter	myndigheder § 45
av almen interesse	almenviktige § 45
urefunderet	ikke tilbagebetalt § 30
kaution	sikkerhed § 78

Monrad hade allerede i sit udkast ændret præsident og vicepræsident (i stænderforordningen) til formand og viceformand. Ordet forretningsorden menes »skapt« av Lehmann, ganske vist efter den vanlige recept ved oversættelse fra tysk. Ordet session ses at ha holdt sig i rigsdagstidende så sent som 1861, men efterhånden har altså lovens ord sejret. [Jens Möller: Historisk Tidsskrift. 9. Række, 5. Bind p. 447. —].

2. *Lucianus Kofod* var folketingsmand fra 1858—64 og igen 1869—81. Hans lov-målstræv — hvori han fik støtte av N. J. Termansen og Frederik Barfod — gik i puristisk og antitysk retning — han havde været frivillig såvel i trearskrigen som i 64.

Av Kofods resultater i forskellige love kan nævnes

i stedet for udkastets:	blev lovens ord:
regulativ	vedtækt
vacance	embedsledighed
gage	lön
diæter	dagpenge
konstabel	politibetjent
draining	avsivning

I stedet for konstabel vilde Kofod dog ha haft: bysvend; med ordet politibetjent var han ingenlunde tilfreds.

Lucianus Kofods målstræv hade et skær av komik over sig. Under behandlingen av et lovforslag om ændringen av Kjøbenhavns politi — stillede han og Barfod 20 språglige ændringsforslag til forslagets 20 paragraffer; de var av følgende art

for:	foresloges:
anciennitet	tjenestealder
personale	mandskap

kontor	skriverstue
assistent	hjælper
tumult	ustyr
kontorchef	forretningsfører
politikonstabler	bysvende
sergenter	byvæbnere

Forhandlingerne endte tumultuarisk og forslagene forkastedes.

Mest fremgang havde Kofod egentlig med det av ham skapte ord: madstræv, hvilket jo dog ikke har sejret via Rigsdagen.

Departementchef K. K. Kofoed slutter sine ytringer om Lucianus K.'s stræv således: (det) »havde dog uden tvivl givet ikke så få positive resultater, ikke alene ved Rigsdagens udformning av ændringsforslag, men også under lovforslagets udarbejdelse i regeringskontorene, hvor man vel i og for sig foretrak de tilvante fremmede udtryk, men for at undgå kritikken i Rigsdagen dog i nogen grad søkte at erstatte disse med sådanne danske ord, man efter omstændighederne kunde godkjende.«

3. *Herman Trier* med støtte av Frederik Bayer og C. Berg fik i 90'erne nedsat »Rigsdagens språgodvalg«, et stående udvalg på 3 medlemmer, som skulde våge over lovspråget samt ha ret og plikt til at stille språglige ændringsforslag. Formand var først Herman Trier, senere dr. L. Moltesen, som inidertid udtaler at »arbejdet var lønløst og kun skaffede dem uvenner.«. Det avgik ved døden i samlingen 1917—18. Blandt dets resultater er ordet årpenge for apanage i Grundloven 1915. —

Efter det foregående mener jeg at der ikke kan være tvivl om 2 ting.

1. lovgivning og administration över faktisk en væsentlig indflydelse på språget blott i kraft av ordvalget.
2. lovgivningen er ikke aldeles ukjendt med at nytte denne faktiske indflydelse bevidst.

Vejen er betrådt.

Man må da også spørge, hvorfor det ikke skulde være tilladt at nytte denne faktiske indflydelse i et bestemt syfte. Hvorfor må det bare være spredte tillöp, snart til den ene side og snart til den

anden. Hvorfor skulde en samlet plan ikke være tilladt. Jeg kan ikke indse det.

Det vil næppe komme som en overraskelse når jeg nu går videre og hævder at denne samlede plan bør gå ud på at bevare dansk sprog indenfor det nordiske sprogfællesskaps grænser. Det første spørgsmål bliver da: Er dette sprogfællesskap i fare.

Desværre ja. — Jeg skal tillade mig at kortelig skitsere årsagerne:

Et sprogområde, som falder i ulige stater, vil ha svært for at holde sammen — av 9 grunde.

1. I det store og hele roterer menneskematerialet blott indenfor de statslige grænser. Cirkulationen av embedsmænd skjer udeluttende i det politiske område, og på grund av de økonomiske stavnsbånd i nutiden er forholdet efterhvert ikke meget anderledes for de övrige borgere. Indenfor statens grænser findes derfor mange slægter og personer, som — frasat lidt koketteri — er ligeglade om de tilhörer den ene provins eller den anden. De fornyr lige gerne deres sprog fra denne landsdel som fra hin.

Et lignende blodomlöp findes ikke i det udvidede sprogområde.

2. Da undervisningen i vidt omfang opfattes som forskole til embeder og levebröd, og da slige er forbeholdt indfødte — findes der ingen fælles lærdomssteder.

Det er nu hundrede år siden Grundtvig krævede det sam-nordiske universitet, det nordiske Cambridge. Var dette kommet for 100 år siden, da hade sprogforbistringen været standset, og læsere var blett fri for denne artikel. I selve det negative jubilæumsår har sävel undervisningsministeren som indenrigsministeren udtalt sig til fordel for tanken. Den tykkes altså aldeles håplös, thi när disse 2 er ens om den, ses det ikke, hvad man venter efter.

Det eneste, som kan standse yderligere sprogforbistring i Norden, er et stort samnordisk universitet på folkehøjskolebasis, d. v. s. uden examiner og med kollegiesamlivet som det væsentligste.

3. De politiske forhold bestemmer handelsvejene. Handelen fölger flaget, og sproget fölger handelen.

4. Ulige politiske forbindelser betyder i sig selv ulige påvirkning udefra. For os danske er der jo således mange mærkelige ord i svensk, såsom berså, bigarrå, polisonger, kalsonger, affisch m. v. — Tilsvarende har vi i dansk mange fremmede ord, som ikke findes i svensk. Jeg nævner: amt, amtmand, bakkenbart, bange, begivenhed, brække, damp, dreje, forkert, gartner, gebyr, grim, hose, hyl, hyppig, hæslig, isenkram, kane, kartofler, kelner, kere sig om, kerte, kim, klæbe, kryds og tværs, kumme, leje, lune (s) læne sig, løve (s), mangle, mangel, nydelig, oberst, dörslag, slåbrok, slange, slem, slet (som: dårlig), slukt (s), snor, støvregn, svanger, svær, vaisenhus, æsel o. s. v. (dog: drejskiva).

5. De politiske forhold bestemmer nationale sympatier og antipatier. — Slige passioner avgjör atter modtageligheden.

Som reaktion overfor tysk indflydelse har vi således udskudt en del ord, som svensk har holdt fast ved. — Her nævnes: forlore, angenem, gemensam, våning, o. s. v.

6. I et udvidet språgområde bevares ikke let nogen fællesnorm for språglig dannelse.

Indenfor de politiske grænser er der et økonomisk bånd om språget. Der findes en standard, som enhver må stræbe efter, dersom han vil anses for dannet — og som han må efterligne, om han vil ha et embede eller en stilling udover kropsligt arbejde. — Indenfor det politiske område samles språget således av to kraftige bindemidler: — a) den honnerte ambition og b) den enkeltes stræben efter økonomisk velfærd.

Om det udvidede språgområde derimod findes intet dannelsesbånd, ejheller noget økonomisk.

7. Grupper, som er minoriteter indenfor det samlede språgområde, kan være majoriteter indenfor et av de politiske områder og kan således gjenneftvinge deres separatisme som norm for det specielle politiske område.

Her kan nævnes:

i svensk: avskaffelse av stumt h i ord som hvem, hvilken, hvad,

i dansk: opretholdelsen av de store bokstaver, av formen: aa,

samt mange meningsløse overgange fra k til g og fra p til b,

i norsk: tvelydene til ex.

8. Selve ligheden mellem språgene blir en kilde til adskillelse,

idet språglige lån kjendes som et frafald fra dannelsesnormen. Som en art tale- eller trykfejl, netop fordi de ligner den korrekte form uden dog at være denne.

Hvor det politiske bånd samler et dialektsplittet område, vil honnet ambition og higen efter ökonomisk og social fremgang, som sagt, virke midtpunktsögende, og dialekter vil blegne.

Men hvor derimod det politiske bånd ikke samler et dialektsplittet område, vil tværtom grandelandsoppositionen uddybe dialektskilned til språk.

Ömsesidige lan indenfor det nordiske språgområde blev derfor indtil for ganske nylig fordömt i alle 3 lande. Gjennemtænkt har spørsmålet vist ikke været — hverken i avseende til konsekvenser eller årsager.

Årsagerne mener vi at ha nævnt. Konsekvensen vil bli ömsevis uforståelighed inden alt for længe.

9. Skriftsprågets former fastsættes politisk, og har grandelandsoppositionen og politiske interesser först fået skriftsprågene gjort ulige, så accelererer splittelsen for ramme alvor. *Thi:*

Voxne folk læser nemlig i billeder. Skriftspråget vender sig til synsansen — ikke til höresansen. Man læser med öjnene — ikke med örene.

Det hjælper derfor ikke så farligt meget, at öret ved efterstavning kan höre et ord, som ligner det vante. Hvem gider stove en hel bog igjennem. Avgjørende for læselysten er, om öjet strax kan se et billede, som ligner det tilvante. Uligheden i synbillede er derfor ödesdiger for det nordiske språgfællesskap. Vart språgområde er döende. Det er forbandet trist, men det er en stor tröst, at de efterlevende er ligeglade, ja delvis står grinende ved dödslejet.

Dette er de 9 grunde, som rent begrepsmæssigt efterhvert vil skille et språgområde, nar det falder i ulige statsområder.

⋈

Vi illustrerer nu det foregående med — som vanligt — at citere den islandske logbog: grágás fra
år 1118:

»— danske, svenske og nordmænd fra de 3 kongeriger, hvor vårt språk (d. v. s. islandsk) er«.

Altså i 1118, for 800 år siden, kunde man sla alle 3 dele i eet med islandsk til praktisk brug.

Til jævnføring sidestiller vi den samme text på islandsk og dansk i

år 1941:

dansk:

»Språögöret er ikke överste dommer. Språögöret er stemt av tilfældige historiske forhold. For Danmarks vedkommende har forbindelse med hertugdömmene medfört, at språögöret ikke er nordisk. Viljen til bevarende av språgfællesskapet er överste dommer i språgsörsmål, ligesom enhedsviljen er dommer indenfor de politiske grænser, idet dialekterne forgår.«

islandsk:

»Eyra fyrir máli er ekki æðsti dómari, því það er stillt eftir atvikum sögunnar. Samband Danmerkur við hertogadæmin hefir leitt af sér, að eyrað fyrir málinu er ekki norrænt. Viljinn til að halda málseiningunni við er æðsti dómari á vettvangi málanna á sama hátt og einingarviljinn er dómari innan landanna, þegar mályzkur nar glatast.

Tænker vi os nu 800 år fremover til

år 2741:

så tykkes det selvklart, at dansk til den tid vil være hört op med at være et lempeligt redskap i Sverige og Norge — — på samme vis som det islandske språk i de forflödne 800 år er hört op med at være et anvendeligt redskap udenfor Island.

I almindelighed opfører vi os som om det nordiske språgfællesskap var en værdi, vi altid hade i baghånden og til hver en tid kunde falde tilbage på. — Således er det altså ikke.

Det nordiske spårgfællesskap har hidtil været en gave — tilsyneladende ofte en uönsket gave. Skal det bestå fremdeles, må det bli i kraft av arbeide.

Vi går altså ud fra at der bör foretages noget. De få og svage midler, staten har til at hævde landets nordiske karakter, bör i sandhed ikke gå til spilde, enten fordi man ikke er klar over at man har dette vapen eller fordi det ikke tidligere har været udnyttet. —

Vi mener da at lovgivningen på to sæt må ta hånd om dette spørgsmål, hvilket vi har antydnet i titlen ved at kalde foredraget:
 lovspråk og spraglov.

Lovgivningen bør tjene det nordiske språgfællesskap dels ved selve lovspråget, dels ved en lov om språget.

SPRAGLOVEN

Her har der ikke været andet at gjøre end at kaste sig ud i det og lage et udkast til en sådan lov. — Da det nu er et uodlet område, nærer jeg intet håp om at jeg strax skulde ha truffet det rette. Det vilde være højst usandsynligt. Jeg knytter da heller ingen ærgerrighed til de enkelte paragraffer endsige deres formulering. Det er muligt loven kan finde andre veje, men her er altså i hvert fald et udkast at kritisere. Blott må man ikke glemme at sætte noget bedre i stedet for det kritiserede.

§ 1.

Bevarelsen av det nordiske språgfællesskap er en statsopgave og vil av staten og dens led bli varetaget med de midler som står til rådighed. — .

Yttringer hertil:

Ved denne paragraf underkendes således den opfatning at språget er en organisme, som skal udfolde sig i frihed.

Herom siger professor, dr. *Erik Wellander*, Stockholms Högskola i bogen *Riktig Svenska* (p. 1):

»Språket är sålunda icke en organism, som lever ett eget liv och utvecklar sig oberoende av de människor, vilka tala det. Framställningen av språkets egenskaper och omvandling klädes ofta bilder, som hämtats från den organiska naturen och som äro ägnade att inge föreställningar om födelse, växt, utveckling, vissnande, förfall, död o. s. v. Mot dylika bilder är föga att invända, om blott deras karaktär av bilder fasthålls och de sålunda icke tillåtas att väcka falska föreställningar om verkligheten.«

Om Otto Jespersens opfatning siger prof. *C. A. Bodelsen*, »Tilskueren« 1934, p. 300: »Flere steder har Jespersen vendt sig

mod den udbredte opfattelse at språget er en slags levende organisme, der födes, lever og dör på samme måde som et dyr eller en plante. Det er en falsk analogi, hævder han. Språget er ikke en organisme, men en virksomhed. Et ord er ikke en ting, men en vane hos visse mennesker, ganske som f. ex. den vane at tage hatten av når man möder en bekendt, en vane som må læres av hvert enkelt av de individer, som födes indenfor et bestemt språgsamfund.«.

§ 2.

Inden et lovforslag fremsættes i Rigsdagen passerer det en lagberedning, som påser:

- a. at loven ved valg av nye gloser knæsetter samme ord som allerede måtte være akcepteret i norsk og svensk, eller i hvert fald en i Sverige og Norge anvendelig glose.*
- b. at loven også iövrigt indöver et nordisk språögöre derved at den foredrager sam-ord og undgår separatismer.*

Yttringer hertil:

De tidligere gjorte forsög av Lucianus Kofod og Herman Trier viser at denne språglige virksomhed må foretages allerede forinden lovforslaget fremsættes i Rigsdagen. Såvel ministre som udvalgsmedlemmer kjender nemlig deres prestige knyttet til de ord og udtryk lovforslaget anvender og blir derfor krænket over kritik (— se dr. L. Moltesen forved). — Hertil kommer at diskussion i Rigsdagen om ordvalget i en lov let vil kjendes som pedanteri samt brist på saglighed og derfor kan resultere i forargelse og skandale (se om Lucianus Kofod forved.). Har den språglige rökt derimod fundet sted inden loven fremsættes i Rigsdagen — så blir jo netop den almindelige ligegyldighed overfor språget en fordel (jfr. Lehmann.). I virkeligheden er det et stift stykke at Lehmann har kunnet indføre ordet hvo i Grundloven.

Det norske forbillede (norsk Grundlovs § 85) löd:

»Den, der adlyder en befaling, hvis hensikt er at forstyrre Stortingets frihed og sikkerhed, gjør sig derved skyldig i forræderi mod fædrenelandet —«.

Dette ændrer Lehmann til: (§ 42)

»Rigsdagen er ukrænkelig. Hvo, der antaster dens sikkerhed og frihed, hvo, der udsteder eller adlyder o. s. v. —«.

Tænker man sig at forslaget først var kommet til debat med den moderne norske form og at nogen derefter i Rigsdagen hade stillet forslag om at indføre ordet: hvo i paragraffen endog 2 gange, — så er det ikke usandsynligt at resultatet hade blett skandale og forargelse, ligesom i tilfældet Lucianus Kofod.

§ 3.

Det påhviler skolerne at gjøre et positivt arbeide for språgfællesskapets bevaring.

De skal bl. a. vejlede eleverne på følgende punkter:

- a. hvor nordiske samord findes i höjdansk, men er ved gå av brug, skal skolerne holde dem i live og gjennom stile atter gjøre börnene fortrolige med disse gloser.*

Yttringer hertil:

For den öjeblikkelige opfatning er der sikkert noget absurdt i tanken at pålægge skolen denne opgave. Netop derfor kan det ha sin værdi at loven udtrykkelig stiller dette krav til skolen.

Man kan også påpege at skolen tidligere har påtaget sig opgaver som gik i modsat retning. Her kan således mindes om Arild Huitfeldts skolelov for Herlufsholm fra 1605, hvis 27 paragraf indeholder det bekjendte påbud at alle på ethvert sted og til enhver tid skal bruge det latinske språk (»Latino sermone omnes omni loco ac tempore utuntur.«). (Melchior og Leth. p 86—89.). —

Allerede er en mængde gloser forsvundet av dansk, medens de tilsvarende lever i svensk og atter optages i norsk. Vi har til ex. i dansk haft gloser som: yrke, ömsesidig, börje, gent, genest, ljuvt, neid, mistag, trevned, ragt, muln, vide, envis o. s. v. Hade vi dem endnu kunde enhver dansk forstå en svensk text og vårt språk hade været værdifuldere. —

Da disse ord ældedes blev intet gjort for at holde dem i live. —

Imidlertid ældes for tiden andre fællesord i dansk. Denne gang bör man være klar over hvad der sker. — Ud fra dette synpunkt, sættes en lille liste over gloser, som ikke bör glemmes i dansk, da de *ikke* er forældede i svensk.

	<i>a.</i>	frændskap
avledne (avdöde)		föje (lidt)
ange (= damp. Anvendes endnu av Henrik Pontoppidan)		<i>g.</i>
asen (åсна) (fortrænges av Esel)		gisne, gisse
avind		godtykke (fortrængt av Willkürlichkeit)
avindsyge		grande (= nabo)
axel (fortrænges av die Schalter)		gunge (anvendes endnu av Henrik Pontoppidan. En art dyndeng)
	<i>b.</i>	<i>h.</i>
brist (er næsten helt fortrængt av der Mangel)		helse
bryde (brev)		hid
bryne (= hvæsse)		til hinder
byrd		hitte
	<i>d.</i>	hvilken (»der«, som relativt pronomer findes hverken i norsk eller svensk)
drage (vejret)		hyre (leje)
drag i karakter		hændelse (begivenhed findes ikke i svensk)
drage (fortrænges av trække, fordi drage i sin tid er fölt = tragen, jfr. dragerforeningen, en jærndrager)		<i>i.</i>
dröje (= vare)		iblandt (om tid)
duge op (fortrængt av diske op = auftischen)		id (= flid), skriftspråg
duge (bord)		ilde
duelig		ildsvåde
duelighed		<i>j.</i>
	<i>e.</i>	jævnføre
egen (aparte)		jævnføreelse
ens (enig)		jævnført med (rest i jfr.)
	<i>f.</i>	jætte
fattes (fortrængt av zu mangeln, hvilket siste ikke findes i svensk)		jættestor
fast (skjönt)		<i>k.</i>
		kanske (hvorfor forsvinder dette ord aldeles fra skrift her i Danmark, medens det er

aldeles gængs i Norge og Sverige?)	sprage (knitre)
klandre (= dadle)	spy (spygat)
kvæld	stind (= stiv)
<i>m.</i>	stjært (hale)
mage (= ægtefælle)	stryg (= klö)
midje	stundom
minde (= hukommelse)	svælge (synke)
mindes (= huske)	stænge
myg (= veg)	sålunde
måg (fortrængt av Schwieger- sohn. På svensk er måg aldeles uaffekteret)	<i>t.</i>
möde (ulejlighed)	tilje (ordet fortrænges av das Brett. Tilje er i Sverige uaffekteret).
<i>n.</i>	to (= tvætte)
nyfigen	tomt (= byggegrund)
næringsliv (ordet trænges i dagspressen ud av erhverv, hvilket sidste ord ikke findes i svensk)	trang (= snæver)
<i>r.</i>	trættes (skændes)
rad (fortrænges av række og rækkefølge)	tykkes om
ret frem	tyst (tyst trafik bör det hedde)
ræd (fortrænges av bange, hvilken gløse ikke findes i svensk)	tvætte (både två og tvætte er dagligord i svensk)
<i>s.</i>	<i>v.</i>
skarve (öge töj)	vilkår (fortrænges av die Be- dingung. På svensk er betin- gelse skriftspråg)
skellig (rimelig)	volde (bevirke)
skinde (flå)	vrang (forkert findes ikke i svensk)
skryde	vride (trænges ud av drehen)
slig	vrå (= krog, til ex. kökkenvrå for tekökken)
somme	værk (trænges ud av Schmerz)
	vår

Det er en malplaceret indvending at mange av disse ord lyder gammeldags. Netop derfor sættes de her. Om de ikke tages i

brug går det dem ligesom de ovennævnte: de forsvinder i dansk og lever i svensk. — Før tiden tror jeg skolen ser det som sin opgave at udrydde slige uvanlige ord. — Men den burde i stedet indöve dem.

§ 3 b.

Hvor ord i höjdansk har en vaktende udtale skal börnene lære, hvilken udtale der er separat og hvilken der er mere nordisk.

Yttringer hertil:

Det rör sig bl. andet om en del ord, som kan udtales *med* eller *uden* diftonger.

e ctr. *aⁱ*.

beg (bai); bleg (blai), egen (ain), forlegen (forlaien), leg (lai), leggekammerat, påpege (paie), overlegen (-laien), skreg (skrai), spege (spaie), spegepölse (spaiepölse), steg (stai).

ö crt. *oi*.

fög (foi), lög (loi), rög (roi), röget (roiet), spög (spoi), spöge (spoie), spögelse (spoielse), strög (stroi), ströget (stroiet), ög (oi).

a ctr. *a^u*.

save (sa^ue), en sav (sa^u). — Sagfører (sa^uför).

å ctr. *o^u*.

at låve (lo^ue), laven (lo^uen), lavens ord (lo^uens ord); forvåven (forvo^uen), forlåvet (forlo^uet), våve (vo^ue), plåv (plo^u), skåv (sk^{ou}), såve (so^ue).

§ 3 c.

De i svensk og norsk gjældende gloser, som tidligere har været anvendt i Danmark, men som nu er fortrængt her i landet, skal læres börnene, og eleverne skal være klare over at disse ord fordum har været danske.

Yttringer hertil:

Rasmus Nyerup taler i sin udgave av »Peder Syvs kjernefulde ordsprog« (— 1807) om et ord som

»er endnu til overs i svensken og i det norske, hvilke begge tungemål har mistet et ulige ringere antal ægte skandinaviske udtryk end som det danske.«

Det er rimeligt at börnene kjender disse forhen danske ord, som endnu er gjængse i de andre nordiske mål. Det vil øge börnenes forstaelse av språgfællesskapet, når disse ord læres dem *ikke* som norske eller som svenske, — men som tidligere danske ord, endnu gjældende i grandesprågene.

Her skal bare nævnes et halvt hundrede i Danmark forsvundne gloser, som endnu lever i svensk tale eller litteratur:

ange — brår på — enhånde — envis — ens — fang — fager — fare ilde — fastne — fast — fige — fikke — fire — flin — forn — forne — fort — forsætte — gent — genest — gisten — gild — gilre — gældner — glemske — gnægge — grande — grandsynt — gælle — hal — hion — huskud — höde — idig — (at) ilde — ilsk — jævnlige — klod — klå — knorre — knob — koxe — kùre — kvar — linke — lisme — ljuvt — lynde — mude — muln — nød — pal — prime — rag — rakke — retvis — rönne — såt — skale — skede — spad — spene — stede — tarves — trevned — vide — vårde — öde — yrke — ömse.

§ 3 d.

Dialektord må skolerne ikke udrydde såfremt disse dialektord er höjspråk i Norge eller Sverige. —

Yttringer hertil:

Rasmus Rask siger i sin Vejledning til det Islandske eller gamle Nordiske språk (p. XIX):

»Fremdeles har det danske almuespråk langt flere islandskheder ikke alene i enkelte ord, men også tildels i dialektens grammatikalske indretning, end det nu værende bogspråk, bogspråget derimod har flere tyskheder i begge henseender.«. —

Disse gammelnordiske ord i almuesproget har for en del blett höjspråk i de andre nordiske lande. Hvor sådant har hændt, tykkes det meningsløst at forfølge ordet i dansk til både for en av de nævnte tyskheder fra bogspråget. — Man kan ikke gjøre dette og samtidig avlægge nordiske bekjendelser, synge nordiske alsange og deligt: det er mental moral insanity — som i det lange löp må hævne sig.

Men kan man spørge — forholder det sig riktigt at skolerne på dette sæt modarbejder språgfællesskapet. Under finanslovdebatten i 1938 — (11) var folketingsmand *Vanggaard* inde på emnet og udtalte da:

»Man ser for eksempel undertiden det mærkelige syn at børn i skolerne på landet vænnes av med at bruge de fællesskandinaviske ord, som de har lært i deres hjem, således at skolerne på denne måde kan komme til at medvirke til språgforbistringen. Man kan f. ex. nævne at ord som »rød« fortrænges av »bange«, »drage« av »trække« o. s. v. Sådanne ord findes i hundredvis og de er i vidt omfang ved at udgå av det danske sprogs ordforråd til skade for den gensidige sproglige forståelse i Norden«.

For nu at illustrere sagen skal her nævnes en del av slige dialektord. Desvær kan det ikke bli så mange som man kunde ha nævnt i 1818, da Rask skrev ovennævnte ord. Men sent er bedre end aldrig

balk — bede — bjært — bryne — dalre — slå dank — dolsk — dövrider — dy — enkom — fikke — flaxe — gadd — gisten — hinne — hisse — hitte — höves — katunge — kratte — kidle — jæst — lægel — morod — morgne — made — prate — pøjke — ragget — rød — sen — skave — skarre — skenne — slug — sorle — slask — så — stjært — sæll — spol — snyg — slant — stætte — tjæl — tykkes — tykke — tælge — trög — vise.

Grundtvig så med sympati på en slig atteropvækkelse av de fælles ord jfr. hans dikt:

Dog som gamle folk på jord
glemmes og de gamle ord,
så av danske nu vel få
skulde komme os for öre,
hade ingen tænkt derpå
dem med flid til bogs at före.

Daglig nu de gamle ord
over skolebænk og bord
op fra bog og skammekrog
krype ind i folkemunden.

§ 3 e.

Börnene skal være orienteret med hensyn til mål-splittringens væxt gennem tiderne og grunden hertil. — Ligeledes skal de være orienteret om midlerne mod unødigt mål-splittring i fremtiden.

Yttringer hertil:

Som nævnt var folketingsmand *Vanggaard* inde på spørgsmålet under finanslovbehandlingen i 1938 og sade derunder bl. a. (Folketingstidende ^{3/11} 1938):

»Et lille hæfte med oplysninger om udviklingen inden for det nordiske språgområde burde være ethvert skolebarns eje i Norden. Kunde det ikke tænkes, at et sådant hæfte kunde få indpas i alle skolerne her i landet, og at man henledte elevernes opmærksomhed på, at de har et større språgligt fædreland, derved at man gav dem stilopgaver i emnet, som f. ex.: »Det nordiske språgfællesskap« eller: »Hvilken fordel har det, at de nordiske folk forstår hinandens språk?« — eller lignende.

Dagen efter gik folketingsmand *Hassing-Jørgensen* ind for lignende tanker, og den ^{23/11} svarede *statsministeren*, at han bevidnede *Vanggaard* sin »absolute tilslutning til hans udtalelser om språget. Jeg beklager den udvikling bort fra ligheden i de nordiske språk, som vi har oplevet, og ønsker meget, at et samarbejde på språgområdet kunde gennemføres«. Endelig svarede *undervisningsministeren* den ^{24/11}: »De ærede medlemmer hr. *Vanggaard* og hr. *Hassing-Jørgensen* har begge omtalt spørgsmålet om språget i de nordiske lande, og har begge udtalt frykt for, at de nordiske språk fjerner sig mere og mere fra hinanden. Jeg er naturligvis enig i, at språget de nordiske lande imellem ikke bör vanskeligjøres, og i hvert fald ikke bör vanskeligjøre det nære samarbejde mellem de nordiske folk — — jeg mener også, at man i hvert af landene bör gjøre befolkningen opmærksom på det nyttige i at bevare de fælles ord i språget — — —«.

For at illustrere sagen lages i det følgende et udkast til den lille vademecum som *Vanggaard* efterlyste.

Udgangspunktet i et slikt hæfte måtte man ta deri at språget i historisk tid har været fælles — i hvert fald til praktisk brug.

Den islandske lovbog Grágás fra 1118 taler om: »Danske, Svenske og Nordmænd fra de tre kongeriger, hvor vårt språk er«. Her kan uddypes, at en islænder altså i 1118 hade — praktisk anvendeligt — språk fælles med svenske, norske og danske, medens han nu ikke kan gjøre sig forståelig uden for Island. Samme öde höder danske, om vi ikke akter på språgdudviklingen, jfr. ovenfor. —

Fordelene ved den ömsesidige forståelse må fremhæves. Her kan nævnes de tre omstændigheder, Vanggaard fremdrog: 1) større horisont, 2) større modstandskraft i mødet med fremmede tungemål og 3) adgang til at læse oversættelser i de andre nordiske mål. Iövrigt kan stof tages fra »Nordisk Målstræv 1938« og en artikel i »Folkeskolen«, Nr. 13, ³¹/₃ 1938.

Kilderne til språgorbistringen ma nævnes. Disse er: 1) brist på samfærdsel, 2) ulige påvirkning udefra, 3) aversion mod ömsesidige språglån inden for Norden, 4) direkte kjærlighed til söndring på grund av politiske forhold, 5) et »språögöre«, som efterhånden blir ulikt i de ulige lande, 6) uvidenhed om hele det nordiske språgsörsmål.

ad 1. Våre forfattere har oftest taget deres påvirkning fra andre kilder, ligesom deres rejser mest er gået sydpå. Tidningsstoffet er ligeledes hovedsageligt kommet sydfra. Studierejser og lystrejser gik kun undtagelsesvis mod nord.

ad 2. Indvandring av folk, som fik indflydelsesrige stillinger, skjete mest fra andre lande end det övrige Norden. Dette kjendes endnu på navnene i Danmark og i særdeleshed derpå, at det anses for naturligt at opgi den danske navneskik (navne på -sen) og anta tyskprægede navne. Dette er en realitet, som ingen kan nækte, og aldeles den samme tendens gjør sig gjældende i glosevalget.

ad 3. Ingen vægrer sig ved at anvende ord som: sex-appeal, forward, lobby, five-o' clock-tea, sweetheart, darling, o. k., evening-dress, up to date, speaker, hot o. s. v. Denne tendens har vi heller ikke noget imod, vi fremhæver bare, at språögöret faktisk ikke tillader et lignende tal svenske gloser, til ex.: syfte, ömsesidig, snyg, hote, mistag, fast de i det store og hele tidligere har været danske.

ad 4. Efter Kalmarunionens oplösning la Svenskerne medvidende vækt på at skille deres språk fra dansk — en tendens, som nu er ebbet ud. Man kan næppe nækte, at der har været en lignende tendens i Norge efter 1814. Imidlertid har vi ingen grund til at slå

os farisæisk for bringen. De geografiske forhold medførte jo nemlig, at det fremmede ofte kom til Norge og Sverige via Danmark, og at reaktionen derfor blev rettet mod »dansk«. Var strømmen kommet fra den anden pol, hade vi rimeligvis reageret på samme vis uden tanke på, at man smed barnet (språgfællesskapet) ud sammen med det snavsede vand (det fremmede indflydende).

ad 5. Språgåret i Danmark forkaster slige fællesnordiske ord som: *kanske, vår, ræd, måg, kvar*, m. v. Man slår sig til tåls med, at disse ord lyder »unaturligt«, men man burde gå et steg længere tilbage og spørge, dels hvorfor, de lyder affekterede, dels om det er heldigt at lade dem falde.

Et fænomen som i synderlighed må forklares börnene er flovhedskjendslen d. v. s. en egendommelig følelse av skam over nordiske ord, hvilken medvirker til at disse forsvinder. Til fölge av national og kulturel underlegenhet kjender danskerne sig skamfulde ved at bruge ord som: *kvæld, vår, kvar, måg* o. s. v.; i sig selv korte og gode ord. Det må pointeres at flovhedskjendslen ikke såmeget er en grund til at forkaste ordet, som tværtom en grund til at bruge det i tide og utide forudsat det er sammordisk. Brug fjerner flovhed. —

Mange andre eksempler kan nævnes: syssel fortrænges av beskæftigelse, yttring av bemærkning, hændelse av begivenhed, vilkår av betingelse, stundom av undertiden (hvilket siste ord jo på svensk betyder: imidlertid). I det store og hele blir desuden språget der ved længere (rent rumligt) og mere slæpende.

ad 6. Uvidenheden ses alene derav, at det er nödvendigt at kræve plads for et stof som dette under modersmålsundervisningen. Det store flertal aner aldeles intet om denne udvikling, som forsiggår mellem deres egne tænder.

Språgorbistringens kanaler (Nordisk Målstræv p. 9, dersteds kaldet språgorbistringens kilder).

Fra disse kilder strömmes forbistringen gjennom adskillige kanaler:

1. Tidligere fællesord dör ud i et land (mest i Danmark), men lever videre i Sverige og atteroptages i vidt omfang i Norge. Ex. på gloser, der er forsvundet i dansk, medens de tilsvarende lever i svensk: *enhånde, envis, fang, gent, genest, gisten, gjældner, hal, hion, idig, ilsk, koxe, ljuvt, lynde, mistag, mude, muln, neid, rakt, rönne, skave, snyg, stede, svarve, trevned, yrke, fline, höde*.

Hæftet burde indeholde et hundrede stykker av de mest almindelige og navnlig alle, som er fælles for norsk og svensk.

2. Fremmedord akcepteres i eet land — ikke i et andet. Exempler i dansk: gebyr (sv.: avgift), forkert (sv.: galen), gemyse (sv.: grönsaker), hække (sv.: virka), abort (sv.: misfall), harmonika (sv.: dragspel), merskum (sv.: sjöskum), contrabog (sv.: motbok), o. s. v.

3. Purismen fjerner et tidligere samord fra eet språk, men ikke fra et andet. Ex.: indvåner, våning, ungefær, gestalt, angenem, o. s. v. er fjernet fra dansk, men ej fra svensk.

4. Betydningsbytte til følge av lydighed med fremmedord. Ex.: Stok betöd både i svensk og dansk: bjælke, men har i dansk fået betydningen: kjæp, da der stock på tysk betyder: kjæp. Ligeså har följende ord i dansk byttet betydning bort fra den tidligere fælles dansk-svenske betydning: djærv (fra derb), slet, ens, vilkårlig, frisk, mangle, kjende, orm.

5. Lydtillempet stavesæt. — Vi her i Danmark indførte jo i sin tid stavesættet b—d—g i stedet for p—t—k i mange forbindelser, medens svenskerne beholdt de hårde konsonanter, som nu nordmændene har atteroptaget. Denne ændring i dansk skriftbillede var ingen større nytte til, så meget mere som udtalen i mange fald rettere betegnes ved de hårde konsonanter, til ex.: makt, viktig, riktig, endelserne på -skap og mangfoldige andre, såsom: slipe, tape, frykt, grep, dypt, löp, stöpe, snuptag, dåp, döpt, strupe. I disse fald er det pretentiöst og meningsløst at holde en speciel stavevis for en fjerdedel av språgområdet. — Ligeledes satte vi stavesættet og for oc eller och, hvilket ogsaa var uheldigt. Til gjengæld har svenskerne i 1906 bortkastet h i slige ord som: vilken, vem, vad, hvilket gir et meget avvigende synsbillede. Det er beklageligt, at sådant kan ske uden ömsesidig avtale om samtidig gjennemførelse av slige ændringer. — Et fag som det, denne tænkte malkatekismus lærer, skulde fra barnsben indprente alle hörn problemet, således at herefterdags ingen ændring i retstavningen skulde kunne foreslås, uden at strax alle spurgte: Hvad vil denne ændrings følger bli i avseende til vårt språgområdes existens? For nærværende er der ikke en kat, der bryder sig om denne side av sagen, fast det er langt den viktigste side av problemet. Hvor langt ligegyldigheden går, skal illustreres ved et forslag, som i

Sverige siges at ha fået tilslutning fra 90 % av medlemmerne i Sveriges folkskollärarkår. Det rör sig om borttagende av stumme tegn (til ex.: avjord for avgjord, jus for ljus, sjortärmar for skjortärmar, o. s. v.). Frekvensundersögninger viser, at denne reform alene betyder en ændring av 7,9 ord på 1000. — Ændringen fra g til j (til ex.: anjick for angick, bejiva for begiva, jemen for gemen) viser sig ved frekvensundersøgning at medføre 14,2 ændringer på 1000 ord. — Tj-lydens betegnelse ved tj (til ex.: be-tjymmer for bekymmer, tjrka for kyrka, tjylig for kyilig) vil medføre 6,5 ændringer på 1000 ord. — Sj-lydens betegnelse ved sj (allsjöns for allsköns, avsjydd for avskydd, besjed for besked) vil medføre en ændring på 10,1 ord på 1000. — Alene disse ændringer vilde således medføre 38,7 ændringer på 1000 ord og vilde dog vist faktisk gjøre det av med det ömsesidige forstående.

Heldigvis er der ved at rejse sig en opinion mod forslaget netop ud fra skandinaviske hensyn, men oprindeligt var dette hensyn forbisat, aldeles ligesom det blev forbisat — overhovedet ikke overvejet — ved ændringen i 1906 fra: hvilken til vilken, m. v. Hvor bokstaveringen i nærværende artikel er uvanlig, skyldes det sandelig ingenlunde hensyn til udtalen, men lojalitet over for det udvidede språgområde.

Lidt om den sproglige skandinavismes historie bör også indgå i et slikt hæfte, mest som citater — f. ex. fra 1700-tallet Sneedorff («Patriotisk Tilskuer»): »— — — ønskede jeg til de nordiske nationers ære, at vi kunde finde sådant et middel til at forene det danske og svenske språk, at indbyggerne i de tre riger udgjorde eet selskap i henseende til videnskaperne. Hvor store fordele kunde ikke både språgene og videnskaperne vente sig av en sådan forening — — —«. N. M. Petersen fortsætter i 1844: »Hundrede år gik imidlertid hen, uden at nogen anden optog denne idé eller pönsede på midlerne til at iværksætte den« (Annaler for nordisk oldkyndighed 1844—45), og videre: »Når vi foreslå at optage svenske eller norske ord, så er det heller ikke, fordi de ere svenske eller norske, men fordi de ere nordiske. Det, at ordet engang har været til i bevidstheden hos fortidens mest dannede mænd, vil tale for, at det atter kan komme til bevidsthed hos de nulevende«. (pag. 95).

H. C. Ørsted på de skandinaviske naturforskeres möde i Kbhvn. 1840: »— — — kunne vi stedse lære noget av hverandre, selv om udtalen gjælder dette; thi uden noget uforstandigt forsög på sammensmeltning kunne vi med fælles fordel tilvejebringe en nærmelse«, o. s. v. Endvidere udtalelser av Rasmus Rask, Ludvig Daa, Martin Hammerich — til ex.: »Hvad endelig det svenske språk angår, vil der naturligvis også herfra være både forældede ord og låneord at indvinde til fælles brug«, o. s. v. En del stof er samlet hos Edvard Stang: De nordiske rettskrivningsreformers historie — i Nordens Kalender.

Disse udtalelser skulde så sammenholdes med den faktiske udvikling, som er gået i modsat retning, således at vi nu befinder os i det nordiske språgfællesskaps siste dage.

Geopolitikken. Herefter vil det være naturligt at gjøre nogle yttringer om det til grund liggende, nemlig geopolitikken. Man kan pege på, hvorledes til ex. Danmark typografisk er blevet en provins av Tyskland, idet tegnsætning og brugen av store bokstaver følger den kun i Tyskland gjældende skik. Ligeledes må påpeges, at dette — som følge av geopolitikken — kjendes naturligt og nationalt, hvilket netop er naturligt, men ikke begavet. Ligeledes maa fremhæves, hvorledes språgöret til følge av geopolitikken foredrager ord, som har stötte i ligelydende tyske ord, således at til ex. dygtig (tüchtig) fortrænger duelig, forkert går for vrang, bange for ræd, sundhed for heise, stilhed for tysthed, o. s. v.

Tillige kan påpeges, hvorledes språgöret efterhånden finder de længere ord (jfr. eksemplerne) naturligst.

Konklusionen av dette avsnit skulde bli, at språgöret er vrangt, og at man ikke uden videre kan gå efter det, der tykkes naturligt — men en slig lærebog vil vi nu se, för vi tror på den. Personligt huser vi ingen tvivl om, at søndringen vil fortsættes, således at om en femti år skilsmisseprocessen vil være slut. (En passant kan yttres, at vendingen være slut er ved at gå ud i Danmark til både for vendingen være forbi).

§ 3 f.

Det skal påses at autoriserede skolebøger i størst muligt omfang indöver et nordisk språögöre. Opslagslister skal översätte vedkommende fremmedord ved en samnordisk glose, hvor en sådan findes.

Yttringer hertil:

ad 1. Matematiske læreböger bör til ex. bruge udtrykket drage en linje (for trække en linje). Til gengæld bör historiske læreböger ikke anvende udtrykket: han drog til Egypten, men han for til Egypten. Geografiske læreböger bör bruge samme navne, til ex. hedder det p. t. i Danmark: Abessinien, i Norge Ætiopia, i Danmark: englænder, i Norge engelskmand. Det fölger av paragraffen at skoleböger ikke bör autoriseres med mindre de undgår de separate fremmedord og i stedet anvender de fælles ord (til eksempel bör en skolebog ikke autoriseres når den skriver: mangel (for brist), bange (for ræd), betingelse (for vilkår), gemyse (for grönsager) o. s. v.).

ad 2. På lignende vis bör glossarier bag i skoleböger anvende de rette ord og i modsat fald må autorisation næktes. Bag i en skolebog bör til ex.: conditio attergis ved vilkår (ej ved betingelse), afraid ved ræd (ej ved bange) o. s. v. i hundredvis.

§ 3 g.

Eleverne skal ved fristile og andre övelser i emnet: det nordiske språgfællesskap, gjöre rede for deres kjendskap til spørgsmålet.

Yttringer hertil:

Uvidenheden om spørgsmålet er stor Norden over. Professor Wessén beretter at han ved en examen spurgte examinanden hvor det kunde være at de nordiske språk lignede hinanden. Han fik til svar: fordi landene ligger i nærheden av hverandre påvirker det ene det andet. Vedkommende, som indstillede sig til studenterexamen var uvidende om at det tværtom er et språgområde i oplösning.

En slig stilövelse kunde tage sig ud som fölger:

Opgave til kritik.

En mand med bakkenbarter gik med stok i hånd langsomt hen ad landevejen med det formål at nå den nævnte by.

Eleven får nu den opgave at underkaste denne text en revisjon ud fra et nordisk synpunkt, og hans besvarelse kunde lyde som følger:

Ordet *bakkenbart* kunde passende remplaceres av ordet *kindskjæg*, hvorved man vilde opnå overensstemmelse med svensk og desuden anvende et mere dansk ord. Ordet *stok* betød tidligere på dansk bjælke, hvilket fremgår af talemåden: over stok og sten. Herved kan der ikke være tænkt på, at man løper hen over småsten og spadsrestokke, hvilket ikke vilde være halsbrækkende. Der er netop tænkt på, at man styrter avsted over store sten og træstammer, altså hånd- og hovedløst. Denne betydning har ordet: stok endnu på svensk. På dansk er ordet gået over til at betegne en spadserestok ud fra den regel, at et nordisk ord i Danmark ofte bytter betydning, når det er lydligt med et tysk ord — her ordet: der *stock*, som netop betyder: en kjæp. Det vilde altså ha været mere korrekt dansk at skrive: med en kjæp i hånden. Ordet: kjæp anvendes endnu på svensk samt i dialekterne, hvilket ofte bevarer det kasserede. Da dialekternes börn — bondestuderne — skulde sætte deres præg på kulturen, skyndte de sig i Danmark hurtigst muligt at antage beskyttelseslighed med det gjældende helstatskandervælsk, medens de i Norge hævdede det nordiske frem. Havde danskerne været lidt snilde på fingrene, kunde de i tide have fremhævet, at det var en rörelse fjendtlig mod hanseaterne og mod den tidligere hertugelige del af 3klangen — en rörelse, som også danskerne kunde være med i.

Med hensyn til ordet *langsom* bemærkes, at et mere nyttigt ord vilde have været: sagte. Ordet sagte som betegnelse for bevægelses-hastighed er fortrængt av: langsom, undtagen i visse forstenede sammensætninger, såsom: sagtevals og klokken går for sagte. Også i denne forbindelse er det dog ved at forsvinde til både for langsom. Ordet sagte er nu i Danmark ved at blive kompetenceindskrænket til lyd-betegnelser. Denne rörelse er næppe parallel med udviklingen i Sverige og bör derfor modarbejdes, så meget mere, som den vist er geopolitisk.

Koncipisten burde ikke anvende ordet *formål*, der interskandinavis set er en uheldig glose, da den på svensk betyder: gjenstand. Det rette ord er endemaal — iøvrigt anvendt av Poul Möller, som man ikke kan beskylde for affektation. Desuden knæsat av Grundtvigianerne, hvorom den specielt kjøbenhavnske almenhed sikkert er inderlig uvidende. Iøvrigt er ordet: endemål på dansk ældre end

glosen: formål. — Endelig er der ordet: by, der af interskandinavisk skjel kun bör anvendes om landsby. Ordet: stad er på dansk ved at forsvinde — kanske en fölge av purisme. —

En sådan besvarelse vilde jeg — da jeg selv har skrevet den — naturligvis honorere med ug.

Næppe nogen ser på en dansk text fra slige synpunkter, og sålänge man ikke gjør det, har vi ikke noget hold på udviklingen. Den kan gå i nordisk retning, men da vårt språköre ikke er nordisk, vil den sandsynligvis gå i separatistisk retning. Den vil — til fölge av inertiens lov — fortsætte i den retning språgdudviklingen fik, da riget var en trilogi med overvækt for Hertugdömmerna.

§ 4.

Det påhviler statsradiofonien at göre et positivt arbeide for språgfællesskapets bevaring. Den skal derfor:

- a. bringe hyppige transmissioner fra Norge og Sverige.*
- b. til stadighed gi undervisning i svensk og norsk.*
- c. regelmæssigt bringe orienterende foredrag om språgfællesskapets öjeblikkelige status. Herunder skal fremdrages de nye gloser og navne på nye fænomen, som har kommet til existens siden siste orientering; disse nye navne skal jävnføres med de tilsvarende nyskabelser i norsk og svensk og den form skal tilrådes som er tjenligst for språgfællesskapets fortsatte beståen.*

Yttringer hertil:

Först fremføres en del exemplar på slige nyere fænomen, som har fået ulige navn i de ulige lande:

börnehave	kindergarten
stemmeret	rösträtt
abonnere	prenumerera
plakat	affisch
avis	tidning
petroleum	fotogen
spejderbevægelse	scontrörelse
spisekrog	matvrå, kokvrå
affaldsskakt	sopnedkast
stövsuger	dammsugare

bilbölle	bildrulle
færdselsfyv	trafikdelare
ensretning	likriktning
egnsplan	regionsplan

Dernæst skitseres den praktiske fremgangsvi.

De store ordbøger modtar jo fra medarbejdere sedler med citatsteder for de pågældende gloser. Ved sluttet av hver kvartal kunde man jævnføre de gloser som var citeret for første gang i pågældende kvartår og se at nå til et anvendeligt samord. Av slige ord i det siste år kan nævnes Stukas, som på svensk har blett til styrtflyg. Dansk har foredraget Stuka (Sturtzkampflieger) av nationale grunde, idet forkortelsen: -fly (norsk) eller -flyg byder den danske nationalkjendsel og stolthed imod.

§ 5.

Det nyhedsbyrå hvorigjennem nyheder fra offentlige myndigheder udsendes skal lægge vækt på at undgå unödige språqforbistringer. Når et nyt fænomen omtales skal byrået så vidt muligt nytte samme glose som anvendes i norsk og svensk.

§ 6.

Ved oversættelse av Bibelen skal der lægges vækt på at bevare eksisterende språglige ligheder med svensk og norsk.

Yttringer hertil:

Den nuværende oversættelse har bevaret en del samnordiske ord, som ellers er udgået av språqet, til ex.:

Aseninde — aseninne — åsninna.

Brödets brydelse — brytelse — brytelse.

budne	}	samme ord i alle 3 lande.
endemål		
evindelig		
fodsid. — Ab. 1—13		
frænder. Luk. 14—12		
tænders gnidsel. Math. 8—12		
hövedsmand		
kalk		
manddraber		
skyldner		

Opløsningen er dog også i gang på dette område. I den norske oversættelse har således forméne (dansk og svensk) blett til hindre, frænke (dansk og svensk) til slektning, åsyn (dansk og svensk = påsyn) til öine, skyldbrev (dansk og svensk) til gjeldsbrev o. s. v. —

Et egendommeligt eksempel har man i 2. Kong. 8,15 hvor dansk indtil 1931 hade glosen: ryet (= svensk og norsk: rya). Nu har hvert land sin oversættelse, respektive klædet, täcket og teppet.

Paragraffen skulde altså indprente aktsomhed på dette punkt. Se nærmere artikel av cand. mag. Steen Johansen i årbog for nordisk målstræv II — 1939.

§ 7.

Det påhviler Direktionen for Patent- og Varemærkevæsenet at vejlede ansøgere med hensyn til valg av benævnelser og skal man derved tilstræbe en samnordisk nomenklatur.

§ 8.

Alle offentlige myndigheder skal i deres skriftlige embeds-udfærdigelser tage språglige nordiske hensyn. Ved valg av ny faglig nomenklatur skal de træde i forbindelse med tilsvarende myndigheder i Norge og Sverige inden nomenklaturen fastlægges.

§ 9.

Retskrivningsudvalget skal:

- a. i retskrivningsordbogen angi hvilke av gloserne, der er tjenlige til samnordisk brug og hvilke ikke. Ved de siste tilføjes i parentes det nærmestliggende samnordiske synonym*
- b. foran i retskrivningsordbogen give en oversikt over spørsmålet om det nordiske språgfællesskap og de farer som truer det*
- c. udarbejde en oversikt over de punkter, hvor dansk retskrivning kan bringes til større billed-lighed med norsk og svensk skriftspråk, uden at fjerne sig mere end nu fra udtalen.*

§ 10.

Ved translatörexamen skal det prøves om kandidaten i sit valg av gloser tar hensyn til det nordiske språgfællesskap og dets fortsatte existens.

Yttringer hertil:

Oversætteren indvirker uden tvivl på språget. Exempel:

Med Minna Korn's bog: Hæklebogen, udbredtes denne nye kvindelige syssel. — Oversætteren beholdt glosen: hækle, hvilken som følge herav blev dansk. — På svensk tog man et gammelt ord: virke som navn for den nye konst. Følgelig forstår danske og svenske ikke længere hinanden på dette punkt, fast vi jo også tidligere på dansk har haft ordet: virke, til ex. i Oehlenschlägers dikt:

Se blomsterne virke
et tæppe som går
om gotiske kirke,
hvor korsene står.

Når et nyt fænomen opstår i udlandet, er den første som får indflydelse på dets navn her i Norden jo oversætteren. Desværre oversættes fænomenerne ofte ulikt i de ulige nordiske språk, hvorved disse språk efterhvert blir uanvendelige som redskap i internordisk samfærdsel — et enormt tap i prestige for våre mål.

Nogle eksempler: Gleichschaltung er på dansk oversat som: ensretning, på svensk som likriktning. Stundom oversætter det ene språk, medens det andet reciperer; eksempel: börnehavn — svensk: kindergarten. (Da det også hedder kindergarten på engelsk, er det ikke så absurd som det tykkes). I andre fald oversætter omvendt det andet språk medens det ene reciperer; eksempel: tidning — avis (tilmed en mærkelig reception; — jeg for min del anvender uden videre ordet: tidning). Iblandt reciperer begge språk, men ulige ord; eksempel: affisch — plakat.

Oversætteren kan tjene det nordiske språgområdes fortsatte existens — på tre sæt:

I.

Han kan ved nye fænomen titte over grænsen til Norge og Sverige for at se om den nye sag har fået navn der — og så

kan han anvende det samme navn i Danmark. Jeg ved ikke om dette kunde sættes nærmere i system. Jeg formoder nemlig at oversættere fra fransk, engelsk m. v. nærer den største ligegyldighed (for ikke at sige forakt) for norsk og svensk og ikke vilde drømme om at læse noget i disse språk. Dette kunde jo så afhjælpes ved en lille tillægsprøve til translatörexamen som sikrede at kandidaten også kjendte det språkområde hvortil han skal oversætte. — Såfremt translatörerne har en nordisk organiseret yrkesgruppe kunde der kanske også gjøres noget ad denne vej. (Farmaceuterne til exempel har et språgligt samarbejde).

II.

Dernæst kan oversætteren bidrage til at holde språkområdet i live ved at gi almindelige gode norske og svenske ord borgerret i dansk. Der foreligger jo følgende egendommelighed:

a.

Fremmede ord

1. får let adgang til dansk (ex.: lebensraum, anschluss, hobby, kiss-proof, lobby o. s. v.) — men
2. vil selv efter århundreders forløp ret let kjendes som fremmedartede (ex.: forkert, gebyr, gemyse o. s. v.)

b.

Nordiske ord

1. får vanskeligt adgang til dansk (ex.: yrke, ömsesidig, snyg, börje) — men
2. kan ikke kjendes som fremmedartede, når först de er reciperede (ex.: emne, födselsdag, fåmælt).

Tager man nu dette til efterretning så ligger det nær at hente en del lempelige gloser fra våre grandespråk. Sådanne som: — godtage, medgi, dagtegne, madsmeltning, tiltag.

III.

Endelig kan oversætteren bidrage til at holde döende samord i live.

SLUTNING

Erfaringen viser at språklig skandinavisme er forbigående fænomener.

De splittende tendenser indenfor det nordiske språgområde er derimod mægtige og permanente. Det er slige som: en uheldig geografi, nedarvet mistænksomhed, overkompensation, uvilligt og vrangt språgtøre, aversion mod ömsesidig påvirkning samt ulige kilder for språglige læn.

Språklig skandinavisme er politisk og geografisk unaturlig.

De midtpunktsögende bestræbelser er altid korte, latterlige, konjunkturbestemte og krampagtige. Ind imellem disse korte varmeperioder ligger de lange fröstperioder, hvor ingen interesserer sig for spørgsmålet om det nordiske språgområde — og i disse lange mellerum virker den geopolitiske avköling og sprænger området fra hinanden.

*

Ved en bogauktion fik jeg en hel håndfuld av skandinaviske ströskrifter fra midten av forrige hundredår, — deriblandt også nogle omhandlende det språglige spørgsmål. Da jeg stod med denne nævefuld glemte og unyttigt hö i handen måtte jeg tænke på hvor höjst sandsynligt det er at mine egne anstrengelser er spilte. Jeg vil ikke nækte at der nu er skapt en vis interesse for sagen — endog i ret vide kredse, — men det er som om den skal ha sin indspröjtning næsten daglig for at bli i live. Det er min sörgelige overbevisning at ballonen vil klappe sammen og bli en lille fuktig, slatten håndfuld gummi, i det öjeblik jeg hörer op at puste i den. Imidlertid har jeg nu investeret ikke mindre end 5 arbejdsår foruden en del lucrums cessans og da endelig også lidt rede penge i historien — ret naturligt er det mig derfor makt-påliggende at få værkstedet gjort mekanisk så det kan passe sig selv, om man skulde vandre bort til andre av åndslivets enge.

Auto-mobilt vilde målstrævet vel bli om det kom ind i skolerne, men dernæst kan jeg ikke tænke mig noget bedre middel til at gjøre et midtpunktsögende målstræv permanent — end netop en lov.

De splittende kræfter er permanente. De språgsamlende bör også være det. Juristerne har gjort en stor indsats for at skape nordisk retsenhed. Måtte de også gjøre en indsats for at bevare den endnu eksisterende mål-overensstemmelse. Hvad er den vundne retsenhed værd — uden bevaring av den praktiske målenhed?

Og for nu at endé med et rent praktisk forslag som ganske vist — endog det — for øjeblikket ligger ude i det blå, — men som dog kan tænkes at komme inden for mulighedens grænser, — så vil jeg spørge om emnet ikke kunde bli gjenstand for forhandling på et nordisk juristmøde, så snart det lar sig gjøre —?